

כולנו איתן

155 חניכי שבט הצופים "איתן", שבשכונת שפירא בדרום תל אביב, הם אסופה של ישראלים, עולים חדשים, ילדי עובדים זרים ופליטים. הם הגיעו מקולומביה, אקוודור, פרו, תאילנד, פיליפינים, קונגו, ניגריה, מאוריציוס, דרום אפריקה, מרוקו, פולין, אוקראינה, דארפור, אריתראה, חוף השנהב ורומניה. במסגרת השבט הם מנסים להיות ילדים בעזרתם של אנשים טובים באמצע הדרך.

כתב וצילם: יותם יעקבסון

במהלך ביקורי בשבט הצופים "איתן" בשכונת שפירא, ענני כבשים צפופים נשטפו באדום דם של שקיעה. מצפון נשקפה מפלצת הבטון הענקית, התחנה המרכזית החדשה, כמו משחרת לטרף. במועדונית הייתה בדיקת הפסקה. הבנות סיימו את שעת העזרה בשיעורי הבית. הן אחזו בידיהן ספרי לימוד וחזרו על מושגים שלמדו בשיעור: "הואיל בטובו", "הפליא במחשבותיו", "מכר את כל מרכולתו". הבנים לבשו תלבושת אדומה של הפועל תל אביב והגיעו מיוזעים ונמרצים כדי להיעזר אף הם בשיעורים. זה היה מפגש עם מקבץ של תווי פנים מגוונים, גוני עור וארצות מוצא שונות שנראה דווקא נורמלי לגמרי, מכיל ומקבל. ילדים מקולומביה, אקוודור, פרו, תאילנד, פיליפינים, קונגו, ניגריה, מאוריציוס, דרום אפריקה, מרוקו, פולין, אוקראינה ורומניה שיחקו בחצר הקטנה בערבוביה של משובות ילדות וצחקוקים. לכבוד האורח, כלומר לכבודי, הבנות טיפסו על גג. "במקצב יווני עם מבטא פולני... בסלסול תימני עם כינור רומני... מי אני? מי אני? כן אני! אל, אל! שיר ישראלי", שרו הילדות יחד, כולן בנות לעובדים זרים מרחבי העולם. למרות האווירה הטובה והעליזה, אין לטעות. רבים מהילדים כאן סובלים מטרומות: ההורים

נמצאו או נמצאים עדיין במעצר ממושך, הם היו עדים לפריצת משטרת ההגירה לבתיהם באישון לילה וראו כיצד ההורים חוטפים מכות קשות. ברחוב הם נחשפים לאחת למראות ולאירועים קשים, ורבים מהם נושאים כאלו גם מארץ מוצאם. אחד מחניכי השבט מדארפור, לדוגמה, איבד את כושר הדיבור לאחר שהיה עד לרצח הוריו. בהפסקה שבין השיעורים הגישו מתנדבים לילדים המכרכרים סביבם כריכים ושתיה קלה. היו שם יפעת פוגל, המנהלת את המועדונית במשך ארבעה ימים בשבוע, נשים מתנדבות מצהלה שהגיעו לכאן בעקבות בניהם, הדריכו בשבט ונשבו בקסמי הילדים, ובמפתיע גם טייס במדים וחיילת. "מישהי ביחידה שלנו היא חברה של יפעת. כשחיפשו לכאן מתנדבים נרתמנו למשימה", הסביר הטייס. "אתה צריך לראות איזה ילדים מקסימים יש פה!". הצהיר. לא היה קשה לזהות את החיבה העזה השוררת בין המתנדבים לחניכי השבט, שלצד פעילות הצופים הרגילה המתקיימת פעמיים בשבוע, נהנים גם ממועדונית הפתוחה ארבעה ימים בשבוע. המתנדבים מכירים כל ילד. הם מודעים ללוח הזמנים הקבוע של הפעילויות ושומרים עליו. לצד הקפדה על המסגרת, הם מרעיפים חום על הילדים ואלו מחזירים להם בגילויי אהבה.

בשבט איתן מוצאים ילדים ישראלים תושבי השכונה, בני עולים חדשים ובני עובדים זרים. ביניהם יש כמה ילדים שנולדו לזוגות מעורבים של ישראלים וזרים וגם 30 ילדי פליטים מדארפור, אריתראה וחוף השנהב. כ-20 מילדי השבט מועמדים לגירוש בגלל היותם בנים למהגרים שאינם חוקיים. הפערים התרבותיים בין ילדי השבט עצומים. למשל, עם הגעתם ארצה חלק מפליטי דארפור ניגשו לעשות את צרכיהם בפנינת הכיתה, כי כך היו רגילים בבית. כמו כן, רבים מהילדים הגיעו יחפים למחנה קיץ.

אז תיהו ישראלי?

שבט איתן בשכונת שפירא שייך לתנועת הצופים. בעקבות שינוי פני האוכלוסייה בשכונה - הגירה שלילית של ישראלים והתיישבות מואצת של עובדים זרים - נסגר שבט הצופים הדתי בשכונה, "שבט העדה", בשנת 2000. למעשה, שבט הצופים הוא המקום היחיד למפגש חברתי ולפעילויות העשרה. ביקור במקום ושיחה עם החניכים, המדריכים והמתנדבים הפועלים בו, מציפים ומעלים שאלות שמטרידות את ישראלים ומהי תמצית הישראליות? כאן אפשר לשאול את השאלה גם על דרך

רבים מהחניכים הבוגרים מתקשים לשרת ביחידות קרביות. אלו שהפרופיל שלהם נמצא בלתי מתאים לכך, מגישים ערעורים חוזרים ונשנים. הם מאושרים אם הם מצליחים לשנות את רוע הגזירה וחווים תסכול אדיר כשהם נכשלים בכך. בני העובדים הזרים פועלים באופן אובססיבי כדי להוכיח את היותם ישראלים בכל דרך

יפעת טהרני, העורכת גם ערבי העצמה נשית לאמהות של ילדי השבת, מספרת כיצד מתקשות האמהות, גם בעברית עילגת, לדבר אך ורק עברית במפגשים. אחת האמהות, פיליפינית במוצאה, קראה לבנה רבין, כי אהבה מאוד את ראש הממשלה המנוח

השליה - מיהו לא ישראלי? השאלות מסתעפות הלאה ונוגעות למידת המוסריות שבמדיניות ההגירה של ישראל ולאופי האכיפה של מדיניות זו. מוטחות גם שאלות נוקבות לגבי מידת האחריות של אלו, שמתוך אזלת יד או מתוך עצימת עיניים (או גרוע מזה - בשל טובות הנאה), אפשרו למציאות המורכבת הזו להיווצר ולהתקיים למשך זמן ארוך. מקשה במיוחד היא השאלה המוסרית העולה מהקביעה המקראית: "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה". האם הילדים של שוהים שאינם חוקיים אחראים באיזשהו אופן לעבירות הוריהם ונידונים לסבול בעטיין? את יפעת טהרני, ראש שבת איתן, בת 36, עוד מעט דוקטור לארכיאלוגיה, פגשתי מיד אחרי שחזרה עם חניכיה מצפייה בהצגה "עוץ לי גוץ לי" בתיאטרון הקאמרי. מזה שבע שנים היא חיה ונושמת את רחשי לבם של חניכיה עוד כשהשבת מנה עשרה חניכים. היום עומד מניינם על 155 והיד עוד נטויה. עיניה של טהרני זורחות. שמחת הילדים והתרגשותם גורמת לה אושר. היא מספרת כיצד אחת החניכות, יתומה מאם, שאלה אותה מדוע נמצאים על הבמה רק הטוחן ובתו ו"היכן האמא, אשת הטוחן?". היא מסבירה כמה תשומת לב ורגישות נדרשות כדי להכיר את אישיותו של כל ילד וילדה, וכיצד היא עושה מאמץ לחוש את חניכי השבת

כולם. היא מוסיפה שעבורה ניהול השבת אינו עבודה אלא ייעוד. ניכר שהיא עושה את המלאכה בהתכוונות מלאה ובאהבה, כמו העובדים והמתנדבים המתקבצים סביבה.

עומדים דום בצפייה

טהרני נשאבה שלא במתכוון לפרויקט הקמת השבת, שהפך למפעל חייה בשבע השנים האחרונות. הכל החל בפעילותו של יוני משעל, תושב השכונה ומתנדב מטעם עמותת בינ"ה (בית יוצר לנשמת האומה). משעל אימץ קבוצת ילדים, בני עובדים זרים, ונהג לשחק איתם כדורגל במגרש בית הספר "שורשים". היה לו ברור ששוטטות של הילדים הרכים בסביבות התחנה המרכזית בתל אביב מוכת האלימות, הפשע, הסמים והזנות, כשהוריהם נאבקים על פרנסתם, היא רדת אסון עבורם. הוא ניסה למצוא אלטרנטיבה לסביבה המאיימת. באחד הימים של חודש דצמבר 2002 הצטרפה טהרני למשעל וצפתה בו ובילדים משחקים כדורגל. מצדו האחר של המגרש ניצב הבניין הנטוש של צופי העדה, אשר שימש כמעון לא מוסדר למסוממים ולחסרי בית. כתושבת המקום הייתה טהרני פעילה בפורום תושבי השכונה, שפעלו לסכל תוכנית פינוי-בינוי מטעם העירייה, וכן בפרויקט הכנת ספר המקבץ סיפורים ותמונות מהשכונה ("לא ביפו ולא בתל אביב")

בעריכת שרון רוטברד ומוקי צור, הוצאת (בל). כשראתה את המבנה הישן והנטוש ואת הילדים המשחקים במגרש, הבזיק בה הרעיון להקים במקום מרכז חברתי עבורם. היא ביקשה מתנועת הצופים רשות לעשות שימוש במבנה במשך חצי שנה וקיבלה תקציב ראשוני בסך 6,000 שקלים. חברי קבוצת הכדורגל של משעל היו החניכים הראשונים בשבת, אך במהרה הם הפכו לשגרירים שליטו את חבריהם. השבת הלך וגדל והציב בפני היוזמים עובדה מוגמרת. החניכים לא ידעו מהי תנועת הצופים ובוודאי לא מהם מדי חאקי וסנאדות. בתום שנת הפעילות הראשונה יצאו חניכי השבת למחנה קיץ ביער הזורע ונחשפו שם ליתר השבטים בהנהגת תל אביב, אלפי ילדים העוסקים במחנאות ובשדאות ומנהלים את המחנה באופן אוטונומי. השבטים אימצו את השבת יוצא הדופן בחום. בתום אותה שנה היה השבת מגובש במתכונת רגילה: פעילות לילדים מכיתות ד'-י"ב, וזאת למרות ההרכב החברתי יוצא הדופן והמגוון. רבים מהילדים בשבת אינם יהודים. יש ביניהם נוצרים בני פלגים שונים ומוסלמים. לא כולם נולדו כאן, אך כולם מדברים עברית, כולם לומדים במערכת החינוך היהודית, עומדים דום בצפירות ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל וביום השואה.

מדריכי שבת איתן מגיעים מקרב תושבי השכונה ובתגבור מדריכים משבט אביב (ובעבר גם שבט צהלה) בצפון העיר. טהרני מהללת ומשבחת את תרומת השבטים הצפוניים, המבוססים כלכלית. "אין מה לעשות. הצופים, כמו כל פעילות אחרת, זו פונקציה של מודעות לחינוך ושל יכולת כלכלית. הורה עם משכורת של 3,000 שקלים לחודש אינו יכול לשלוח את ילדו לצופים", היא מצביעה על אחד הקשיים שהשבת מתמודד עמו.

שלמה ארצי מתנדב

מהר מאוד הבינה טהרני שהשבת שהיא מנהלת צריך לספק יותר מתוכנית העשרה דו שבועית. כך נהגתה התוכנית כי לצד הפעילות בימי שלישי ושישי (להבדיל משבטים אחרים, אין פעילות בשבת מכיוון שרבים מהחניכים הולכים ביום זה לכנסייה), תתקיים בשבת מועדונית שתפתח בימים ראשון, שני, רביעי וחמישי. הילדים מקבלים במועדונית שתי ארוחות קלות, עזרה בהכנת שיעורי בית ושלל הפעלות. הפעלת המועדונית מתאפשרת הודות ל-50 מתנדבים - סטודנטים מסמינר הקיבוצים, עובדי קרן קיימת לישראל, פנסיונרים ואנשים מהשורה המשלבים את ההתנדבות לצד עיסוקיהם הנוספים. יש חוג כדורגל המופעל בסיוע הפועל תל אביב, שני אנסמבלים של מיומנה, חוג אגרוף עם מכבי תל אביב, שעת

סיפור עם נועה מורגנשטרן, חוג העוסק בענייני זהות עם מסיל"ה (מרכז הסיוע לקהילה הזרה של עיריית תל אביב), חוג מחשבים של עמותת תפוז"ח (עמותת לקידום המדע בישראל), יצירה ואמנות (מירב ברקלי מעבירה סדנאות אמנות ומגיעה במיוחד מבאר שבע) ומפגש עם סופרים. כמו כן, גופים שונים ומוסדות תורמים כספים וכך מתאפשרת השתלבותם של חניכי השבת באירועי הפסטיבל, צפייה בהצגות בתיאטרון הקאמרי ועוד. לפני שש שנים אימצה את השבת עמותת "צימאון" למען נזקקים בישראל, מייסודו של שלמה ארצי (שנת 2002). "קשריו הענפים של ארצי סייעו לנו להגיע אל תורמים רבים ואל אמצעי תקשורת שמסייעים לנו בגיוס תרומות ומתנדבים", מספרת טהרני בהוקרת תודה. דרך עמותת "צימאון" נוצר הקשר עם "מעגל נשים 9" מכפר שמריהו (עמותת מעגל נשים 9 משתייכת לקבוצת עמותות המכונה "מעגל נשים" ממקומות שונים בארץ. לכל קבוצה מספר סידורי. העמותה, המורכבת על טהרת נשים, שמה לה למטרה לסייע לאוכלוסיות במצוקה ולפעול למען מטרות חברתיות). מזה כחצי שנה עמותת מעגל נשים 9 מסייעת לשבת ולמועדונית, סייעה במימון קייטנת הקיץ ובהקמת ספריית קריאה לילדי השבת, עוזרת במימון פרויקט ההזנה למועדונית, משתתפת

כולנו איתן

מכוונת ומוסר עליון", אומרת טהרני. טהרני, שתחום התמחותה בארכיאולוגיה הוא חברות שוליים במדבר ויחסייהן עם הממלכות הסמוכות למדבר, מצטטת בהתרגשות את דבריו של סטפן הקדוש, מלך הונגריה במאה ה-11: "התועלת בזרים ובאורחים גדולה כל כך, שאפשר לתת להם מקום שישו בחשיבותו בין עדי המלוכה... כיוון שהאורחים באים מאזורים וממחוזות שונים, הם מביאים עמם שפות ומנהגים שונים, ומיני ידיעה ונשק שונים. כל אלה מקשטים את חצר המלך, מוסיפים לתפארתו ומטילים אימה על גאוותן של מעצמות זרות. משום שארץ המאוחדת בשפתה ובמנהגיה היא שבירה וחלשה...". כמה מופלאים הם דבריו ועד כמה נכונים. מדינה הבטוחה בדרכה ובחוסנה מתייחסת אל הזרים הנטמעים בה כמפרים וכמחזקים ולא מוצאת בהם כל סכנה. הנוכל גם אנחנו, כמדינה, לכוון אי פעם מציאות כזו? בינתיים ממשיכות הבנות לשיר מעל גג המקלט שבקרוב יהפוך למרכז המועדוני: "עמק שלך וההר שלה, היער שלך והמדבר שלי, נפגשים סוף-סוף בנוף ישראלי, עם כל החלומות והגעגועים, עם כל הזיכרונות הטובים והרעים, בשיר חדש-ישן שמאחה את הקרעים, הנה מה טוב, הנה מה טוב ומה נעים". ■

שבט איתן זקוק למתנדבים ולתרומות. לפרטים: שבט איתן 054-2441028, עמותת צימאון 054-3054051

ארצה עובדים זרים נוספים, אולם היא משוכנעת לחלוטין שבעקבות הבאתם של העובדים הזרים לישראל ועם היווצרותה של מציאות חיים מסוימת עבור ילדיהם שנולדו כאן, אי אפשר לגרש אותם כלעומת שבאו. המדיניות ביחס לעובדים הזרים היא של דלת מסתובבת. על כל עובד זר שמגיע יש מי שגוזר עליו קופון. למעשה, כדי לקבל אשרת הכניסה, העובדים הזרים נאלצים לשלם סכום העולה על משכורת שנתם הראשונה בארץ (!). כשאשרת העבודה מסתיימת אין לאיש אינטרס לחדשה, כי עבור חידוש אשרה לא מקבלים עמלות שמנות. עדיף להביא עובד חדש ולהרוויח עליו שוב. וכך, אותם עובדים הופכים מיד לשוהים בלתי חוקיים וניצודים על ידי משטרת הגירה. על פי האמנה למען הילד של האו"ם, אין לגרש ילדים מתחת לגיל 18 ולכן, בליט ברירה, הם מושארים כאן עם הורה אחד, בדרך כלל האם. רבים מהאבות של חניכי שבט איתן גורשו במהלך מבצע מתמשך הנקרא באופן ציני "עזיבה מרצון". טהרני מדגישה את העובדה שבראש הזועקים בעד גירוש ש"ס ומזכירה עד כמה נלעג הדבר. "הרי היה זה דווקא שלמה בניזרי, ששימש בעבר כשר העבודה והרווחה ועמד בראש ש"ס, שהסכים בתמורה לשוחד לאפשר את הבאתם של אלפי עובדים זרים לישראל. לכאורה, מדובר בערכים מקודשים כגון 'טהרת היהדות', אבל הכל הוא פועל יוצא של אינטרסים אישיים וטובות הנאה. אין כאן שום יד

היא אינה ממחרת להרים ידיים. טהרני מתנגדת בתוקף למדיניות הדלת המסתובבת, וסבורה שיש לעגן מדיניות הגירה מסודרת בחוק ולהתייחס אל העובדים כאל בני אדם עובדים. היא מזכירה את דו"ח השופטים שבראשם עמדה פרופ' רות גביון, שבו הומלץ כיצד ממשלת ישראל צריכה לנהוג במהגרים הבלתי חוקיים. ההמלצות מסתכמות בגישת הסברס, "קשה מבחוץ ורך מבפנים", הדוגלת בהקשיית הכניסה ארצה עד לסגירה הרמטית של השערים, אך תוך נהיגה מוסרית במי שכבר נמצא כאן שנים.

גוזרים קופון

"עובדים הם לא זרים" - כתובת גרפיטי זו התנוססה זמן רב על קיר המקלט הציבורי בשכונת שפירא. אישית, אני מצטער שנמחקה וכמעט מתפתה לרססה מחדש. כמה תמציתי, חד ופרדוקסלי הוא נוסח הכתובת, המתייחס לעובדה שדווקא מי שמטפל בזקנינו וביקרנו הוא זר, אינו שייך ומוקע מן החברה. עד כמה משחיתה עמדת הכוח בעצם תפיסת האחר כזר המשרת אותנו. בביקורי שבט איתן הייתי עד למקרה שבו אחד המדריכים ביקש מאחת החניכות ממוצא אפריקאי, להרים נייר שהשליכה. מבלי לחשוב פעמיים ענתה לו בחיך נוקב: "מה, אני הפיליפינית שלך?". "ודאי, הם באו לעבוד כאן, אבל הם בני אדם!", אומרת טהרני במחאה על התנהלות המדינה מול העובדים הזרים. היא עצמה סבורה שאין מקום להביא

הילדים תופסים את עצמם. במחנה הקיץ של שנה שעברה השתתף גם שבט צופי שב"א לבני העדה האתיופית. חניכי שבט איתן היו מופתעים מאוד לפגוש בהם, והביעו בגלוי בפני המדריכים את פליאתם על קיומו של "השבט השחור". "אתה מבין עד כמה הם אינם תופסים את עצמם כזרים?", שואלת אותי טהרני ואולי גם את עצמה. העובדה שחלק מהילדים מועמדים לגירוש אינה נמצאת בשיח גלוי כל הזמן, אך היא עולה וצפה בהבלחות קטנות על פני השטח, המעידות על הפחד הגדול המקנן עמוק בלב הילדים. טהרני מספרת שאסתר, בת לאם דרום אפריקאית, התיישבה על ברכיה ושאלה פתאום: "את יודעת שאין לי תעודת זהות?". "אני יודעת", ענתה לה טהרני, "אבל יהיה בסדר", ניסתה להרגיע. "באמת? אין?", הקשתה אסתר כלא מאמינה. "נעשה כל מה שאנחנו יכולים!", ענתה טהרני ומיד זכתה בחיבוק גדול מלווה באמירה שקשה לשכוח: "את יודעת שזו המתנה הכי גדולה שקיבלתי בחיים שלי? את יודעת?". כמה ארגונים חברתיים פועלים להסדיר את מעמדם של הילדים בחוק, ובהם הארגון למען ילדי ישראל, קו לעובד והאגודה לזכויות האזרח. גם שבט איתן מתגייס להילחם בכל דרך בגזרת הגירוש. האיום הממשי ביותר מכוון נגד צוות ההדרכה של השבט המבוסס על ילדים זרים. לחלק גדול ממדריכי השבט מלאו 18 ומשאנים קטינים עוד, חל עליהם אוטומטית חוק הגירוש. "כדאי שלשנה הבאה תחפשי לך צוות הדרכה אחר", אמר לטהרני אחד המדריכים, אך

במימון חוג ההכנה לצה"ל, בחגיגת ימי הולדת לילדי המועדונית ועוד. בימים אלו פועלת עמותת צימאון בשיתוף עם איריס מושלי, מעצבת ובעלת מגזין עיצוב, לשפץ את המקלט ולהכשירו לפעילות החניכים. טהרני מספרת שפעם שאלה את אחד התורמים מדוע הוא משקיע את כספו דווקא כאן. "זה לא ברור לך?", שאל התורם בפליאה. "מחר, כשהבן שלי יתגייס וייצא להסתער, אחד הבחורים הללו עשוי לחפות עליו!", אמר והצביע על הילדים. ואכן, רבים מהחניכים הבוגרים מתעקשים לשרת ביחידות קרביות. אלו שהפרופיל שלהם נמצא בלתי מתאים לכך, מגישים ערעורים חוזרים ונשנים. הם מאושרים אם הם מצליחים לשנות את רוע הגזירה וחווים תסכול גדול כשהם נכשלים בכך. בני העובדים הזרים פועלים באופן אובססיבי כדי להוכיח את היותם ישראלים בכל דרך. מדריכים מועמדים לגירוש טהרני, העורכת גם ערבי העצמה נשית לאמהות של ילדי השבט, מספרת כיצד מתעקשות האמהות, גם בעברית עילגת, לדבר אך ורק עברית במפגשים. אחת האמהות, פיליפינית במוצאה, קראה לבנה רבין, כי אהבה מאוד את ראש הממשלה המנוח. "הילדים הללו הם מלח הארץ, ואין להם ארץ אחרת להיות לה למלח", אומרת טהרני. כשפורסמה ידיעה קטנה באחד העיתונים על סכנת הגירוש של ילדי העובדים הזרים, הייתה בשבט התקוממות רבתי. "אנחנו, זרים!", תמחו בעלבון גדול. מפתיע לגלות כצד